

თამარ ორჯონიკიძე*

საბჭოთა პერიოდის მითები და საქართველოს ისტორიის სახელმძღვანელოები (სტალინის როლის გაშუქება საქართველოში საბჭოთა რეჟიმის დამყარებაში)

აბსტრაქტი

თანამედროვე საქართველოში დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და პროცედურების დამკვიდრებას ხელს უშლის საბჭოთა პერიოდიდან დარჩენილი და დღეს გარკვეული ძალების მიერ სტიმულირებული პოლიტიკური მითები, რომელთა შორის ერთ-ერთი მთავარი ადგილი უკავია მითებს სტალინის შესახებ.

სტალინის შესახებ მითების მსხვრევაში დიდი როლი ენიჭებათ ისტორიის სახელმძღვანელოებს. ადამიანთა ახალი თაობები პირველ რიგში სწორედ სახელმძღვანელოების მეშვეობით ეცნობიან ისტორიას. წინამდებარე ნაშრომში განხილულია თუ როგორ არის ნაჩვენები სტალინის როლი საქართველოს გასაბჭოების საქმეში საქართველოს ისტორიის სახელმძღვანელოებში (როგორც სასკოლო, ისე უმაღლესი სასწავლებლებისათვის).

კვლევამ აჩვენა, რომ საქართველოს ისტორიის პოსტსაბჭოთა სახელმძღვანელოებში სწორად არის წარმოდგენილი 1921 წელს რუსეთის მიერ განხორციელებული აგრესია საქართველოს წინააღმდეგ და მისი შედეგები. თუმცა ყველა სახელმძღვანელოში არ არის გამოკვეთილი სტალინის როლი ამ საქმეში, რაც გარკვეულწილად ხელს უწყობს ბელადზე არსებული მითების შენარჩუნებას. ბოლო წლების უმაღლესი სასწავლებლების სტუდენტებისათვის განკუთვნილ სახელმძღვანელოებს რაც შეეხება, შესაძლებელია ითქვას, რომ სტალინისა და ორჯონიკიძის როლი საქართველოს გასაბჭოების საქმეში მკაფიოდ არის გამოკვეთილი.

საკვანძო სიტყვები: სტალინი; პოლიტიკური მითები; საქართველოს ისტორიის სახელმძღვანელოები.

---

* ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის პოლიტოლოგიის ინსტიტუტის ასისტენტ-მკვლევარი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პოლიტიკის მეცნიერების მიმართულების დოქტორანტი

შესავალი

საქართველოს მოქალაქეების ნაწილი, რომელთაც სჯერათ მითები სტალინის შესახებ ნაკლებად არიან დემოკრატიული ფასეულობების მატარებელი, აქვთ საბჭოთა პერიოდის ნოსტალგია, ემხრობიან დასავლეთისგან დისტანცირებას და ორიენტირებულნი არიან რუსეთზე. სწორედ ამიტომ სტალინის შესახებ მითების სტიმულირებას ახდენენ ანტიდასავლური და რუსეთზე ორიენტირებული მედია-საშუალებები (ძირითადად გაზეთები „საქართველო და მსოფლიო“, „ასავალ-დასავალი“), საქართველოში შემოდის სტალინის შესახებ რუსეთში შექმნილი სახობო ლიტერატურა, მათი ნაწილი კი ქართულადაც ითარგმნება. არიან ქართველი ავტორებიც, რომლებიც სტალინს წარმოადგენენ საქართველოს უდიდეს პატრიოტად.

აღსანიშნავია ასევე, რომ საქართველოში იქმნება და ვრცელდება ასევე ნაშრომები, რომლებიც მიმართულია სტალინის შესახებ გავრცელებული მითების დასამხვრევად. ამ ტიპის პუბლიკაციებს ძირითადად მიეკუთვნება თანამედროვე დასავლელი ავტორების მიერ გამოქვეყნებული ნაშრომები, რომლებიც საკმაოდ აქტიურად ითარგმნება ქართულ ენაზე და ფართოდ ვრცელდება საზოგადოებაში.

სტალინის პიროვნებისადმი გაზრდილი ინტერესი და მის შესახებ შექმნილი მითების გავრცელება იყო 2017 წელს გამოსული პუბლიკაციის „13 მითი სტალინის შესახებ“ შექმნის მიზეზი, რომელიც მკითხველს დოკუმენტებზე დაყრდნობით აწვდის ინფორმაციას და რომლის მიზანიც იყო გაექარწყლებინა სტალინის შესახებ ყველაზე გავრცელებული 13 მითი (კუპატაძე, ცუცქირიძე, 2017).

აღსანიშნავია, რომ საქართველოში განსაკუთრებით პოპულარულია ორი სახის მითები სტალინის შესახებ. ერთი - სტალინი დიდი პოლიტიკოსი, რომელიც იღწვოდა საბჭოთა კავშირის და შესაბამისად, რუსეთის საკეთილდღეოდ და მეორე - სტალინი, რომელმაც ბევრი კარგი რამ გააკეთა საქართველოსთვის.

სწორედ ამ მეორე ტიპის მითებს აქვთ განსაკუთრებული მნიშვნელობა საქართველოში სტალინის პოზიტიური იმიჯის შესანარჩუნებლად. სტალინის, როგორც „კარგი ქართველის“ მითოლოგიაში ერთ-ერთი „სუსტი ადგილი“ 1921 წელს საქართველოში წითელი არმიის შემოჭრა და იძულებითი გასაბჭოებაა.

სტალინის მითოლოგიაში ამ ბრალდებებიდან ორგვარ გამოსავალს პოულობენ. 1) 1918-1921 წლებში საქართველოს „ნამდვილი დამოუკიდებლობა“ არ ჰქონია. ეს „დებულება“ საბჭოთა პერიოდიდან მომდინარეობს და დღეს ამაში ძნელია, ვინმე დააჯერო; 2) საქართველოს გასაბჭოება ლენინმა გადაწყვიტა და სტალინი 1921 წელს განვითარებულ მოვლენებში დამნაშავე არ არის. ეს მეორე დებულებაც, თუკი დღეს ცნობილ დოკუმენტებს გავითვალისწინებთ, სიმართლეს არ შეესაბამება.

საბჭოთა პერიოდის სახელმძღვანელოები

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებას საბჭოთა პერიოდში ადგილობრივი აჯანყების შედეგად წარმოადგენდნენ, რომელსაც რუსეთის წითელი არმია დაეხმარა და არაფერი იყო ნათქვამი იმის შესახებ, თუ როგორ მომზადდა საქართველოზე თავდასხმა. ბუნებრივია, სტალინის როლზე ამ თავდასხმაში არაფერი იყო ნათქვამი, მხოლოდ ნახსენები იყო თბილისში წითელი არმიის შესვლასთან დაკავშირებით ს. ორჯონიკიძის მიერ ლენინისა და სტალინისათვის გაგზავნილი დეპეშა. საქართველოს ისტორიის სახელმძღვანელოში ნ. ბერძენიშვილის რედაქციით ნათქვამი იყო:

„აჯანყებულთა რაზმების და საქართველოს რევოლუციური კომიტეტის თხოვნით დასახმარებლად მოსული წითელი არმიის ნაწილები 1921 წლის 25 თებერვალს შემოვიდნენ საქართველოს დედაქალაქში. ამასთან დაკავშირებით ს. ორჯონიკიძემ ვ. ი. ლენინსა და ი. ბ. სტალინს გაუგზავნა დეპეშა: „თბილისის თავზე საბჭოთა ხელისუფლების წითელი დროშა ფრიალებს. გაუმარჯოს საბჭოთა საქართველოს!“¹

ორჯონიკიძის დეპეშა გაქრა საქართველოს ისტორიის მომდევნო საბჭოურ სახელმძღვანელოში შ. მესხიას და ვ. გუჩუას რედაქტორობით. ამის მიზეზი სავარაუდოდ ხრუმოვის მიერ დაწყებული „დესტალინიზაცია“ იყო და ორჯონიკიძის დეპეშაში ლენინის გვერდით სტალინის დაყენება პოლიტიკურად „მიზანშეუწონელი“ გახდა. ახალ სახელმძღვანელოში მოკლედ იყო ნათქვამი: „1921 წლის 25 თებერვალს საქართველოს მშრომელებმა, კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით და საბჭოთა რუსეთის დახმარებით, დაამხეს მემამულეებისა და

---

¹საქართველოს ისტორია. სახელმძღვანელო საშუალო სკოლის VIII-X კლასებისათვის. ნ. ბერძენიშვილის რედაქციით. მე-3 გამოცემა. თბილისი. „ცოდნა“, 1961, გვ. 345

ბურჟუაზიის ბატონობა და დაამყარეს საბჭოთა ხელისუფლება“. (მესხია, გუჩუა, 1968. გვ. 254).

პოსტსაბჭოთა პერიოდის სახელმძღვანელოები

1990-იან წლებში ერთ-ერთი პირველი ისტორიის სახელმძღვანელო ა. ბენდიაშვილს ეკუთვნოდა. პოსტსაბჭოთა პერიოდში, როდესაც უკვე ცნობილი იყო 1921 წელს რუსეთის მიერ საქართველოს ოკუპაციის რეალური ისტორია, სახელმძღვანელოებში გაჩნდა ფაქტები ამ პროცესში სტალინის რეალური მონაწილეობის შესახებ.

ორჯონიკიძის დეპეშა „დაბრუნდა“ პოსტსაბჭოთა პერიოდის საქართველოს ისტორიის სახელმძღვანელოებში. ა. ბენდიაშვილის ავტორობით გამოსულ სახელმძღვანელოში ნათქვამია: „1921 წლის 25 თებერვალს მე-11 წითელი არმია თბილისში შემოვიდა, რაც რენეგატმა ს. ორჯონიკიძემ საზეიმო დეპეშით აუწყა ლენინსა და სტალინს.“ (ბენდიაშვილი, 1999. გვ. 290)

ამავე სახელმძღვანელოში გამოიკვეთა სტალინის როლი საქართველოში რუსეთის წითელი არმიის შემოჭრის და საქართველოს ოკუპაციის საკითხში. „1921 წ. 24 იანვარს ი. სტალინმა რკპ (ბ) ცენტრალური კომიტეტის წინაშე დააყენა საკითხი საქართველოს შინაგან საქმეებში ჩარევისა და ანტიმენშევიკური აჯანყების მოწყობის შესახებ“. (ბენდიაშვილი, 1999. გვ. 288)

ავტორთა კოლექტივის მიერ დაწერილ საქართველოს ისტორიის მე-9 კლასის თანამედროვე სახელმძღვანელოში სერგო ორჯონიკიძის დეპეშა სტალინისთვის წარმოდგენილი არაა, სამაგიეროდ მოტანილია ნაწყვეტი სტალინის 1921 წლის 28 იანვრის დეპეშიდან სერგო ორჯონიკიძისადმი: „ცეკამ მიიღო გადაწყვეტილება გასწიოს მოსამზადებელი მუშაობა იმ ვარაუდით, რომ შესაძლოა საჭირო შეიქნას სამხედრო ჩარევა და საქართველოს ოკუპაცია“.² (ასათიანი, ლორთქიფანიძე, ლომაშვილი, მეტრეველი, ოთხმეზური, 2012. გვ. 379).

2000-იანი წლების საქართველოს ისტორიის სახელმძღვანელოები ვ. გურულისა და მ. ვაჩნაძის ავტორობითაა გამოსული. მერაბ ვაჩნაძის და ვახტანგ გურულის მე-9 კლასის საქართველოს ისტორიის სახელმძღვანელოში აღნიშნულია: „მოსკოვში საქართველოს დაპყრობის საქ-

---

²ასევე ნაწყვეტი სტალინის 1921 წლის 16 თებერვლის დეპეშიდან სერგო ორჯონიკიძისადმი: „... ახლავე შეუტიე, დასტურია, აიღე ქალაქი...“.

მეს კოორდინაციას უწევდა და აჩქარებდა საბჭოთა რუსეთის პოლიტიკური ხელმძღვანელობის ერთ-ერთი ავტორიტეტული მოღვაწე, რუსეთის ეროვნებათა საქმის სახალხო კომისარი (მინისტრი) იოსებ სტალინი“ (ვაჩნაძე, გურული, 2000. გვ. 137).

ამავე ავტორების მე-11 კლასის სახელმძღვანელოში საქართველოს ოკუპაციის მომზადების საქმეში სტალინის როლის შესახებ მხოლოდ შემდეგია ნათქვამი: „იოსებ სტალინმა სერგო ორჯონიკიძეს აცნობა, რომ მე-11 არმიას დაუყოვნებლივ უნდა დაეკავებინა თბილისი. ყოველივე ეს უაღრესად საიდუმლოდ ხდებოდა“ (ვაჩნაძე, გურული, 2002. გვ. 118).

საქართველოს გასაბჭოებაში სტალინის როლის შესახებ არაფერია ნათქვამი 2003 წელს გამოცემულ სახელმძღვანელოში ვახტანგ გურულის რედაქტორობით. „1920 წლის 26 იანვარს, მოსკოვში, ლენინის ინიციატივით მიღებულ იქნა პოლიტიკური გადაწყვეტილება საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის წინააღმდეგ ომის დაწყების შესახებ“.³

დღეს სკოლებში საქართველოს ისტორიას სწავლობენ 2012 წელს დამტკიცებული სახელმძღვანელოებით. 2012 წელს დამტკიცებულ მე-12 კლასის ისტორიის სახელმძღვანელოში ავტორები საქართველოს გასაბჭოებას შემდეგნაირად აღწერენ: „1921 წლის 12 თებერვალს „აჯანყება“ დაიწყო, ... 1921 წლის 15 თებერვალს სტალინმა ორჯონიკიძეს მოსკოვიდან აცნობა, რომ XI არმიას სასწრაფოდ უნდა დაეკავებინა თბილისი. აქვე მოყვანილია ორჯონიკიძის ცნობილი დეკრემი სტალინისადმი - „თბილისის თავზე წითელი დროშა ფრიალებს“ (აბდალაძე, კუპატაძე, ახმეტელი, მურღულია, 2012).

ასევე 2012 წელს, სულაკაურის გამომცემლობის მიერ გამოცემულ მე-12 კლასის სახელმძღვანელოში საქართველოს გასაბჭოების შესახებ საუბრისას არაა კონკრეტული პიროვნების (ინიციატორის ან აღმსრულებლის) როლი გამოკვეთილი. ავტორები მხოლოდ ახსენებენ საქართველოს რევკომის წევრებს, უკვე გასაბჭოებულ საქართველოში კი სერგო ორჯონიკიძის მმართველობაზე აკეთებენ აქცენტს - „იძულებით გასაბჭოებულ საქართველოში, რეალურ ძალაუფლებას წარმოადგენდა რუსეთის კომუნისტური პარტიის (ბოლშევიკთა) ცენტრალური კომი-

---

³საქართველოს ისტორია XX საუკუნე. სახელმძღვანელო ისტორიის ფაკულტეტის სტუდენტებისათვის. თბილისი. თსუ გამომცემლობა, 2003, გვ. 82

ტეტის კავკასიის ბიურო, რომელსაც სერგო ორჯონიკიძე თავმჯდომარეობდა“ (კილურაძე, გაჩეჩილაძე, სანიკიძე, 2012. გვ. 133). ამავე სახელმძღვანელოში საბჭოთა კავშირის შექმნის შესახებ საუბრისას ავტორები აგრეთვე ეხებიან საქართველოში საბჭოთა რეჟიმის დამყარებას; ახსენებენ სტალინს და შემდეგს წერენ: „სამოქალაქო ომის დროსვე რუსეთმა დაიწყო დაბრუნება კავკასიაში, რაც დაასრულა საქართველოს დაპყრობით 1921 წელს: აქ აქტიურობდა ლენინის კიდეც ერთი თანამებრძოლი - ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარი იოსებ სტალინი (ჯულაშვილი). (კილურაძე, გაჩეჩილაძე, სანიკიძე, 2012. გვ. 143).

დასკვნა

საქართველოს ისტორიის პოსტსაბჭოთა სახელმძღვანელოებში სწორად არის წარმოდგენილი 1921 წელს რუსეთის მიერ განხორციელებული აგრესია საქართველოს წინააღმდეგ და მისი შედეგები. თუმცა ყველა სახელმძღვანელოში არ არის გამოკვეთილი სტალინის როლი ამ საქმეში. ეს გარკვეულწილად ხელს უწყობს სტალინის შესახებ მითების შენარჩუნებას. კარგი იქნებოდა, რომ ყველა სახელმძღვანელოში მკაფიოდ იყოს წარმოდგენილი სტალინის პირადი როლი 1921 წელს საბჭოთა რუსეთის მიერ საქართველოს ოკუპაციის მომზადებასა და განხორციელებაში.

სტალინისა და ორჯონიკიძის როლი საქართველოს გასაბჭოების საქმეში მკაფიოდ არის გამოკვეთილი ბოლო წლებში უმაღლესი სასწავლებლების სტუდენტებისათვის განკუთვნილ სახელმძღვანელოებში. უჩა ბლუაშვილი ცდილობს ახსნას „სტალინისა და ორჯონიკიძის, საერთოდ ქართველი ბოლშევიკების მოჭარბებული გულმოდგინება საქართველოში რაც შეიძლება სწრაფად გასაბჭოებისაკენ“. ერთი მხრივ, მათ სჯეროდათ, რომ „კარგ საქმეს აკეთებდნენ“, მეორე მხრივ კი, როგორც ბლუაშვილი აღნიშნავს, „მათ, როგორც რუსეთში მოღვაწე არარუსებს, სხვა გზა არ ჰქონდათ. ეროვნულ საკითხში სულ ოდნავი მერყეობის შემთხვევაშიც, მათ მაშინვე დაადანაშაულებდნენ ადგილობრივ ნაციონალიზმში, რაც მათი კარიერისთვის (იქნებ სიცოცხლისთვისაც) შესაძლოა, საბედისწეროც ყოფილიყო. რუსეთის შემადგენლობაში გასაბჭოებული საქართველოს ყოფნა კი ამ საშიშროებას საგრძნობლად ამცირებდა“ (ბლუაშვილი, 2016).

გამოყენებული ლიტერატურა

- აბდალაძე, გ. კუპატაძე, ბ. ახმეტელი, ნ. მურდულია, ნ. (2012) ისტორია. მოსწავლის წიგნი. „დიოგენე“. გვ. 150-153
- ასათიანი, ნ. ლორთქიფანიძე, მ. ლომაშვილი, ფ. მეტრეველი, რ. ოთხმეზური, გ. (2012) საქართველოს ისტორია. მეცხრეკლასელებისთვის. მოსწავლის წიგნი. პირველი გამოცემა. თბილისი. ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა. გვ. 379
- ბენდიანიშვილი, ა. (1999). *საქართველოს ისტორია 1801-1921*. დამხმარე სახელმძღვანელო უმაღლესი სასწავლებლების სტუდენტებისათვის. თბილისი. „განათლება“. გვ. 288-290
- ბლუაშვილი, უ. (2016). *საქართველოს ისტორია 1900-2016 წ.* თბილისი. „მწიგნობარი“, გვ. 129-130.
- ვაჩნაძე, მ. გურული, ვ. საქართველოს ისტორია (XIX-XX საუკუნეები). IX კლასის სახელმძღვანელო. თბილისი. „არტანუჯი“, 2000, გვ. 137.
- ვაჩნაძე, მ. გურული, ვ. საქართველოს ისტორია (XIX-XX საუკუნეები). XI კლასის სახელმძღვანელო. თბილისი. „არტანუჯი“, 2002, გვ. 118.
- კიღურაძე, ნ. გაჩეჩილაძე, რ. სანიკიძე, გ. (2012). მოსწავლის წიგნი. ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა. გვ.133-143
- მესხია, შ. გუჩუა, ვ. (1968). საქართველოს ისტორია. VII-X კლასების სახელმძღვანელო. თბილისი. „განათლება“. გვ. 254
- საქართველოს ისტორია XX საუკუნე. სახელმძღვანელო ისტორიის ფაკულტეტის სტუდენტებისათვის. ვ. გურულის რედაქტორობით. თბილისი. თსუ გამომცემლობა. 2003. გვ. 82
- საქართველოს ისტორია. სახელმძღვანელო საშუალო სკოლის VIII-X კლასებისათვის. ნ. ბერძენიშვილის რედაქციით. მე-3 გამოცემა. თბილისი. „ცოდნა“, 1961, გვ. 345

Tamar Orjonikidze

**Myths of the Soviet Period and Textbooks of Georgian History
(Coverage of Stalin's Role in Establishing the Soviet Regime in Georgia)**

Abstract

The establishment of democratic institutions and procedures in modern Georgia is hampered by the political myths remained from the Soviet period and nowadays stimulated by certain forces, the myths about Stalin take one of the main places among them.

History textbooks play a great role in destroying myths about Stalin. New generations of people are first and foremost acquainted with history through textbooks. This paper discusses how Stalin's role in the Sovietization of Georgia is shown in history textbooks of Georgia (for both schools and colleges).

Research has shown that the post-Soviet textbooks of Georgian history correctly present the Russian aggression against Georgia in 1921 and its consequences. However, not all textbooks state the role of Stalin in this matter, which to some extent contributes to the preservation of the myths about the Leader. As for the textbooks for students of higher education in recent years, it can be said that the role of Stalin and Orjonikidze in the case of the Sovietization of Georgia is clear.

Keywords: Stalin; Political myths; Georgian history textbooks.